

ТЕМА 10

Бухгалтерський облік та
оподаткування операцій
з купівлі-продажу
іноземної валюти

-
- 10.1. Загальні засади здійснення операцій з торгівлі іноземною валютою**
  - 10.2. Бухгалтерський облік та оподаткування операцій з купівлі іноземної валюти**
  - 10.3. Бухгалтерський облік та оподаткування операцій з продажу іноземної валюти**

Нормативно-правові засади здійснення операцій з купівлі та продажу іноземної валюти

- Закон України «Про валюту і валютні операції»
- Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України

- **Валютний ринок України** – це сукупність відносин у сфері торгівлі валютними цінностями в Україні між суб'єктами валютного ринку України (далі - суб'єкти ринку), між суб'єктами ринку та їх клієнтами (уключаючи банки-нерезиденти), між суб'єктами ринку і НБУ, а також між НБУ і його клієнтами, у яких суб'єкти ринку або НБУ є стороною договору з купівлі, продажу або обміну валютних цінностей.
- **Міжнародний валютний ринок** – це сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою та банківськими металами за межами України між банками та іноземними контрагентами.

- **Купівля іноземної валюти/банківських металів** – це операція з купівлі іноземної валюти/банківських металів за гривні.
- **Продаж іноземної валюти/банківських металів** – це операція з продажу іноземної валюти/банківських металів за гривні.
- **Обмін іноземної валюти/банківського металу** – це операція з купівлі (продажу) однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту, одного банківського металу в інший або в іноземну валюту.
- **Операція сторно** - операція з повернення клієнту відповідної суми коштів у національній або іноземній валюті протягом 15 хвилин після проведення валютно-обмінної операції в разі відмови клієнта від валютно-обмінної операції

Валютні операції на умовах “своп”

Валютні операції за двостороннім деривативним контрактом грошового ринку, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти/банківських металів зі зворотним її/їх продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій під час укладення договору

Валютна операція на умовах “форвард”

Валютна операція за форвардним договором (контрактом), умови якого передбачають виконання цієї операції пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору

Форвардний договір (контракт)

Двосторонній деривативний контракт грошового ринку, на підставі якого виникають обов'язки у сторін цього договору щодо купівлі, продажу, обміну в майбутньому іноземної валюти/банківських металів у строк та за курсом іноземної валюти/банківського металу, встановленими під час укладення такого договору. Умови форвардного договору (контракту) можуть передбачати поставку базового активу (іноземної валюти/банківських металів) шляхом його відчуження або здійснення розрахунків за таким договором без поставки базового активу

Операції на умовах маржинальної торгівлі

Безготівкові операції (для банківських металів - без фізичної поставки), які передбачають виконання двох зустрічних зобов'язань з купівлі та продажу однієї іноземної валюти за іншу іноземну валюту/гривні (банківського металу за інший банківський метал/іноземну валюту) та здійснюються без їх реальної поставки на валютному ринку України або міжнародному валютному ринку з метою отримання прибутку від зміни валютного курсу або хеджування ризиків

Суб'єкти ринку

- 1) банки, що отримали банківську ліцензію;
- 2) небанківські фінансові установи, що отримали ліцензію;
- 3) оператори поштового зв'язку, що отримали ліцензію;
- 4) центральний контрагент.

Центральний контрагент

Клірингова установа, що має право на провадження клірингової діяльності центрального контрагента відповідно до [Закону України](#) "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки" та отримала ліцензію Національного банку на здійснення розрахунків за валютними операціями на умовах "своп", а також інших валютних операцій, необхідних для здійснення/забезпечення таких розрахунків у межах клірингової діяльності центрального контрагента

Лібералізація валютного ринку 2024

Імпорт послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав

Було:

До 4 травня 2024 року було дозволено здійснювати платежі за імпортом послуг (робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав), вказаних виключно у переліку критичного імпорту, затвердженому Кабінетом Міністрів України (як от оплата за юридичні послуги, інформаційні послуги, тощо). Оплата ряду послуг (зокрема, рекламні, маркетингові, управлінські) була заборонена.

Стало:

Відтепер купівля іноземної валюти та її переказ за кордон з метою оплати отриманих послуг може здійснюватись без прив'язки до переліку критичного імпорту та, відповідно, без обмежень за предметом послуг.

Лібералізація валютного ринку 2024

Платежі за кредитними договорами з нерезидентами

Було:

Було дозволено здійснювати погашення “нових” позик (як процентів, так і основної суми позики), отриманих (повністю або частково) після 20 червня 2023 року (з дотриманням певних вимог). Виплата процентів за більш ранніми позиками була можлива лише в обмеженому обсязі та за обмежений період з 24 лютого 2022 року до 10 серпня 2022

Стало:

Розширено можливості здійснювати погашення **процентів** за “старими” позиками, отриманими до 20 червня 2023 року (з дотриманням певних вимог). При цьому, “нові” проценти, нараховані після 1 травня 2024 року, можуть виплачуватись без обмежень по сумі, а попередні прострочені проценти (з 24 лютого 2022 року по 1 травня 2024 року) можуть поступово погашатись в межах 1 мільйона євро протягом календарного кварталу. Виплата основної суми за такими позиками досі залишається забороненою.

Лібералізація валютного ринку 2024

Виплата дивідендів

Було:

Діяла повна заборона на виплату дивідендів на рахунки, відкриті за кордоном (при цьому, було можливо здійснювати виплату дивідендів на рахунки нерезидентів, відкритих в українських банках).

Стало:

З 13 травня 2024 року дозволено придбавати та переказувати іноземну валюту на рахунки іноземного інвестора/нерезидента за кордоном з метою виплати йому “нових” дивідендів, нарахованих з 01 січня 2024 року у межах ліміту 1 млн євро протягом календарного місяця.

Зміни з липня 2024

- Ознайомитись самостійно
- https://jurliga.ligazakon.net/news/229054_natsbank-zmniv-valyutn-obmezhennya

Зміни з вересня 2024

- <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pomyakshuye-valyutni-obmejennya-dlya-biznesu-ta-vodnochas-posilyuye-okremi-normi-dlya-protidiyi-neproductivnomu-vidplivu-kapitalu>

Умова придбання валюти

Підприємство може придбати безготівкову іноземні валюту за гривні в сумі **більше 100 тис. євро в день** лише в тому випадку, **якщо в нього є зобов'язання перед нерезидентами, які повинні бути виконані в іноземній валюті.**

З 21 лютого 2024 р. під час купівлі валюти бізнесом банки братимуть до уваги не лише кошти в іноземній валюті, розміщені на поточних та депозитних рахунках клієнта, а й інформацію про незавершені валютні операції клієнта з банками на умовах "своп", за якими здійснено першу частину операції (з продажу клієнтом іноземної валюти банку).

Для цього на дату купівлі іноземної валюти юридичним особам потрібно буде надавати банку інформацію про продану ним іноземну валюту за першою частиною валютних операцій на умовах "своп" (валюта, строк операції) за незавершеними угодами з банками. Вона надаватиметься додатково, разом з інформацією про наявні кошти в іноземній валюті на поточних та депозитних рахунках.

З 20 липня 2021 року резиденти (юридичні особи, ФОП) можуть купувати іноземну валюту в сумі до 100 тис. євро на день без наявності підстав.

Контроль за дотриманням обмежень буде здійснюватися за допомогою системи "Е-ліміти".

До цього банк контролював угоду на етапі купівлі валюти та на етапі її перерахування за кордон. Зараз за угодами до 100 тис. євро контроль залишиться лише на етапі перерахування валюти.

Клієнтам також легше — відтепер для купівлі валюти не треба нести у банки ЗЕД-договори як підставу.

ОСОБЛИВОСТІ КУПІВЛІ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ з 6 вересня 2022 р.

Виконання зобов'язань в іноземній валюті юридичним особи необхідно забезпечити першочергово за рахунок наявних у них коштів, а купити іноземну валюту можна лише у випадку, якщо в особисті кошти менше 400 000 грн. в еквіваленті.

Окрім цього, резиденти України повинні використовувати куплену іноземну валюту не пізніше ніж через два дні після їхнього зарахування на поточний рахунок.

ЗАБОРОНА НА ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ЗА УЧАСТІ РЕЗИДЕНТІВ РФ ТА РБ

Забороняється здійснювати будь-які валютні операції, учасником яких є юридична або фізична особа, яка має місце проживання в Російській Федерації або в Республіці Білорусь, а також для виконання зобов'язань перед юридичними або фізичними особами, які мають місце проживання в цих країнах.

Клієнти-резиденти (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) здійснюють купівлю іноземної валюти **через один банк** для розрахунків за поточними торговельними операціями з нерезидентом **за кожним зовнішньоекономічним договором**

Заборонено здійснювати розрахунки готівкової іноземної валюти. Суб'єкти підприємств можуть купувати валюту лише через банки та проводити розрахунки в іноземній валюті виключно через банківські рахунки

Документальне оформлення та відображення операцій з купівлі іноземної валюти на рахунках бухгалтерського обліку

Торгівля валютними цінностями здійснюється виключно через **уповноважені установи**, якими відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» є банки, небанківські фінансові установи та оператори поштового зв'язку, які отримали безстрокову ліцензію Національного банку України.

Для здійснення операцій з купівлі та продажу іноземної валюти підприємство сплачує за надання цієї послуги комісійну винагороду

Для придбання іноземної валюти на валютному ринку України підприємство подає **Заяву про купівлю іноземної валюти або банківських металів** (у довільній формі) або довіреність до уповноваженої установи.

До заяви додаються відповідні підтвердні документи (якщо сума перевищує 100 тис. євро на день)

Порядок проведення валютних операцій та їх документальне оформлення визначаються банком, що обслуговує, тому рекомендується проконсультуватися з банком, який здійснюватиме валютні операції, оскільки можуть знадобитися додаткові документи в рамках фінансового моніторингу

Документи-підстави для придбання валюти за торговельними операціями

- договір із нерезидентом;
- митна декларація, якщо товар ввезено на територію України (окрім тимчасово ввезених);
- акт здавання-приймання виконаних робіт (наданих послуг), імпорт прав інтелектуальної власності;
- документи, передбачені для документарної та/або вексельної форми розрахунків

Для проведення розрахунків в іноземній валюті
використовується платіжне доручення в іноземній
валюті згідно з

Положенням НБУ від 28.07.2008 р. № 216.

Поточні торговельні операції в іноземній валюті

- розрахунки за експорт та імпорт товару без відстрочення платежу або з відстроченням, що відповідно до договору не перевищує строки, установлені законодавством України для здійснення таких розрахунків;
- розрахунки на території України між резидентами - суб'єктами господарювання за товар на підставі індивідуальної ліцензії Національного банку.

Документи-підстави для придбання валюти за неторговельними операціями

а) розрахунки витрат:

- на відрядження за межі України;
- на експлуатаційні витрати для транспортних засобів, що виконують рейси за межі України;
- для оплати праці працівників-нерезидентів, які згідно з укладеними договорами (контрактами) працюють в Україні;
- на перерахування страхових виплат особам, які виїхали на постійне місце проживання за межі України;
- на перерахування пенсій відповідно до угод про здійснення платежів соціального характеру, укладених Україною з відповідними країнами, угод між Пенсійним фондом України та відповідними фондами іноземних країн;
- для здійснення та виплати міжнародних поштових переказів та оплати міжнародних поштових відправлень з післяплатою відповідно до угод між Українським державним підприємством поштового зв'язку "Укрпошта" та поштовими службами іноземних країн;

б) документи, які мають силу договору і використовуються згідно з міжнародною практикою з метою:

- оплати видачі охоронних документів на використання об'єктів промислової власності та підтвердження їх чинності;
- оплати за використання творів зарубіжних авторів та інших прав інтелектуальної власності;
- повернення резидентом благодійної допомоги в розмірі невикористаного залишку або в разі нецільового використання цієї допомоги за умови, що кошти, які надійшли в Україну як благодійна допомога, були повністю продані на міжбанківському валютному ринку України (якщо повернення передбачено договором);
- оплати відшкодування витрат судових, арбітражних, нотаріальних, правоохоронних органів іноземних країн, сплати мита, митних зборів та інших обов'язкових платежів відповідно до законодавства іноземних країн;
- переказування коштів міжнародним організаціям за проведення на території України заходів під їх егідою;

в) копії угод про здійснення платежів соціального характеру, укладених Україною з відповідними країнами, угод між Пенсійним фондом України та відповідними фондами іноземних країн (надаються під час першого звертання до уповноваженого банку);

г) копій угод між Українським державним підприємством поштового зв'язку "Укрпошта" та поштовими службами іноземних країн (надаються під час першого звертання до уповноваженого банку);

г) копії постанови виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та його управлінь в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, відділень у районах і містах обласного значення та її робочих органів;

д) копії документа про умови вступу до міжнародної організації або іншої юридичної особи - нерезидента у разі сплати вступного внеску або копії документа, який засвідчує вступ резидента до міжнародної організації або іншої юридичної особи - нерезидента, у разі сплати членського внеску. Для сплати вступного та членського внесків одночасно - документ, що підтверджує обов'язок сплатити ці внески одночасно;

е) за операціями з повернення коштів у разі відкликання банками-нерезидентами розрахункових документів:

- вказівки банку-нерезидента щодо повернення коштів, перерахованих ним на користь клієнта уповноваженого банку. Вказівка має бути засвідчена підписом відповідального працівника валютного підрозділу та відбитком його особистого штампа або штампа цього підрозділу, або печатки уповноваженого банку;
- виписки (довідки) уповноваженого банку про фактичне надходження та зарахування іноземної валюти на рахунок клієнта уповноваженого банку. Виписка має бути засвідчена підписом відповідального працівника валютного підрозділу та відбитком його особистого штампа або штампа цього підрозділу, або печатки уповноваженого банку;
- платіжного доручення клієнта на перерахування коштів за реквізитами, зазначеними банком-нерезидентом. Уповноважений банк здійснює купівлю іноземної валюти в обсязі, що не перевищує фактично зараховану на рахунок клієнта суму;

є) інші документи:

- виконавчі документи, що видані на виконання рішень, передбачених Законом України "Про виконавче провадження"
- копія позовної заяви до суду або господарського суду в Україні за позовами, що подаються в іноземній валюті, із зазначенням ціни позову для сплати державного мита;
- укладені трудові договори (контракти) з нерезидентами.

Умови використання придбаної валюти

- придбана та зарахована на поточний валютний рахунок підприємства іноземна валюта повинна бути використана відповідно до контракту або інших документів протягом **2-х 10-ти робочих днів** з дня її зарахування на поточний рахунок підприємства. В іншому випадку банку доведеться продати валюту протягом подальших 5 робочих днів на підставі доручення клієнта, яке обов'язково міститься у цій заяві (окрім валюти не 1-ї групи класифікатора валют);
- Ця вимога не поширюється на випадки купівлі іноземної валюти резидентами в сумі до 100 000 євро на день

Вартість іноземної валюти, визначена за валютним курсом грошової одиниці України до іноземної валюти на дату здійснення господарської операції або на дату складання балансу, відповідно до п. 4 П(С)БО 15, називається **балансовою вартістю іноземної валюти.**

Балансова вартість іноземної валюти:

- не є доходом (п. 6.8 П(С)БО 15);
- не відноситься до складу витрат (п. 9.6 П(С)БО 16).

Відображення доходів і витрат від купівлі-продажу валюти в обліку

- інформація про доходи від купівлі-продажу іноземної валюти, зокрема, позитивна різниця між ціною купівлі-продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю узагальнюється на субрахунку 711 “Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти”;
- інформація про витрати на купівлю-продаж іноземної валюти, зокрема, негативна різниця між ціною купівлі-продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю узагальнюється на субрахунку 942 “Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти”

Приклад обліку операцій з купівлі валюти

ТзОВ “Полісся” 01.04 ц.р. подало до КБ “Аваль” заяву на купівлю 1000 дол. США. Максимальний курс купівлі, вказаний в заяві, - 28,065 грн./дол. США. Валюта придбана 01.04 ц.р. При цьому комісійна винагорода банку та біржі за проведення операції складає 1 %.

Курси валюти на дати здійснення операцій

Дата	Курс НБУ, грн./дол. США	Курс ВРУ, грн./дол. США
01.04	28,04	28,06

Журнал реєстрації господарських операцій ТзОВ “Полісся”

№ оп.	Дата	Первинний документ та зміст господарської операції	Сума		Коресп. рахунків	
			дол.	грн.	Д-т	К-т
1	01.04	Заява на купівлю валюти. Виписка банку. Перераховано гривні на купівлю доларів США $1000 \times 28,06 + 1000 \times 28,06 \times 1\% / 100\% = 28340,6$	–	28340,6	333	311
2	01.04	Виписка банку. Зараховано на валютний рахунок придбану валюту (1000 x 28,04)	1000	28040	312	333
3	01.04	Довідка бухгалтерії. Відображено витрати на сплату комісійної винагороди банку та біржі $1000 \times 28,06 \times 1\% / 100\% = 280,6$	–	280,6	92	685
			–	280,6	685	333
4	01.04	Розрахунок бухгалтерії. Відображено негативну різницю (втрати) між фактичним курсом купівлі (ринковим) та курсом НБУ (офіційним) $(28,06 - 28,04) \times 1000 = 20$ грн.	–	20	942	333

Випадки продажу іноземної валюти

- *за ініціативою підприємства для отримання коштів в національній валюті з метою розрахунків з іншими підприємствами. Банк може здійснювати такий продаж за дорученням клієнта не пізніше ніж за п'ять банківських днів. Обмеження щодо строку продажу іноземних валют не поширюється на іноземні валюти, які не належать до 1 –ї групи Класифікатора, та на банківські метали;*
- *обов'язковий продаж у повному обсязі іноземної валюти, придбаной на міжбанківському валютному ринку і не використаної за призначенням протягом 10-ти робочих днів;*
- *інвалютна передплата за договором імпорту, повернута нерезидентом, яка вона здійснювалась за рахунок купленої валюти або інвалюти, отриманої в кредит;*
- *обов'язковий продаж у повному обсязі готівкової іноземної валюти, отриманої в ряді випадків на території митниць, вокзалів, аеропортів та портів при наданні окремих послуг нерезидентам-фізичним особам, а також отримана при сплаті державного мита.*

Уповноважений банк зобов'язаний попередньо зараховувати надходження в іноземній валюті, на які згідно з абзацом першим цього пункту поширюється вимога щодо обов'язкового продажу, на окремий аналітичний рахунок балансового рахунку 2603 "Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання" (далі - розподільчий рахунок)

Зняття іноземної валюти через банкомати на території України заборонено (відповідно до пункту 17 Положення № 5).

Продаж валюти банк повинен зробити за дорученням клієнта протягом 5 банківських робочих днів (згідно з пунктом 52 Положення № 5) для валют 1-ї групи класифікатора валют (наприклад, долар, євро, валюти країн ЄС, фунт стерлінгів, швейцарський франк та деякі інші) .

Операції з придбання однієї іноземної
валюти за іншу іноземну валюту
розглядаються як дві одночасно здійснені
операції: продаж та придбання відповідної
іноземної валюти

Приклад обліку операцій з продажу валюти

25.02 ц.р. на валютний рахунок ТзОВ “Полісся” надійшла передоплата в сумі 1000 дол. США. 25.02 ц.р. В цей же день кошти було реалізовано. Комісійна винагорода в розмірі 1 % від суми договору:

- а) сплачується банку з поточного рахунку;
- б) утримується банком з виручки від реалізації валюти.

Курси валюти на дати здійснення операцій

Дата	Курс НБУ, грн./дол. США	Курс МВБ, грн./дол. США
25.02	8,55	8,60

Журнал реєстрації господарських операцій ТзОВ “Полісся” за 25 лютого ц.р. (варіант а)

№ оп.	Первинний документ та зміст господарської операції	Сума		Кореспонденція рахунків	
		дол.	грн.	Д-т	К-т
1	<i>Виписка банку</i> Зараховано передоплату на розподільчий валютний рахунок (1000 x 8,55 = 8550 грн.)	1000	8550	316	362
2	<i>Виписка банку</i> Зараховано кошти з розподільного на поточний валютний рахунок	1000	8550	312	316
3	<i>Заява на продаж валюти</i> Перераховано валюту для продажу (1000 x 8,55 = 8550 грн.)	1000	8550	334	312
4	<i>Виписка банку</i> Зараховано на поточний рахунок гривневий еквівалент реалізованої валюти (1000 x 8,6 = 8600)	–	8600	311	334
5	<i>Довідка бухгалтерії, платіжне доручення.</i> Нараховано і сплачено комісійну банку (8600 x 0,01 = 86 грн.)	–	86	92	685
		–	86	685	311
6	<i>Довідка бухгалтерії</i> Відображено позитивну різницю між сумою, вирученою від продажу інвалюти, і балансовою вартістю валюти на дату продажу	–	50	334	711

Журнал реєстрації господарських операцій ТзОВ “Полісся” за 25 лютого ц.р. (варіант б)

№ оп.	Первинний документ та зміст господарської операції	Сума		Кореспонденція рахунків	
		дол.	грн.	Д-т	К-т
1	<i>Виписка банку</i> Зараховано передоплату на валютний рахунок (1000 x 8,55 = 8550 грн.)	1000	8550	316	362
2	<i>Виписка банку</i> Зараховано кошти з розподільного на поточний валютний рахунок	1000	8550	312	316
3	<i>Заява на продаж валюти</i> Перераховано валюту для продажу (1000 x 8,55 = 8550 грн.)	1000	8550	334	312
4	<i>Виписка банку.</i> Зараховано на поточний рахунок гривневий еквівалент реалізованої валюти за вирахуванням комісійної банку (1000 x 8,6 – 8600x 0,01 = 8544 грн.)	–	8544	311	334
5	<i>Заява на продаж валюти, довідка бухгалтерії</i> Нараховано і списано комісійну банку (1000 x 8,6 x 0,01 = 86 грн.)	–	86	92	685
		–	86	685	334
6	<i>Довідка бухгалтерії</i> Відображено позитивну різницю між сумою, вирученою від продажу інвалюти, і балансовою вартістю валюти на дату продажу	–	50	334	711